



VII.7037.39.2021.AT

**Pan
Tomasz Rzymkowski
Sekretarz Stanu
Pełnomocnik Rządu
ds. kształcenia ogólnego
i nadzoru pedagogicznego
Ministerstwo Edukacji i Nauki**

ePUAP

Szanowny Panie Ministrze,

na podstawie doniesień medialnych¹ Rzecznik powziął informację o treści komentarza, dotyczącego przeprowadzanej przez Ministerstwo Edukacji i Nauki weryfikacji treści podręczników szkolnych, udzielonego przez Pana Ministra w rozmowie z gazetą „Nasz Dziennik”. W swojej wypowiedzi negatywnie ocenił Pan Minister sposób ujęcia tematyki ochrony zwierząt w jednym z podręczników przeznaczonych dla uczniów trzeciej klasy szkoły podstawowej, stwierdzając, że „pojęcie »prawa zwierząt« nie występuje w naukach prawnych. Jest ono związane jedynie ze sferą wyobrażeń ideologicznych (...) Według nauki, prawo jest przypisane Bogu i ludziom. Jest prawo Boskie, które nazywane jest także naturalnym, i to wynikające z systemów wartości, którymi żyje dane społeczeństwo. Z nich również wynikają pewne obowiązki, które człowiek ma względem zwierząt. Jak choćby to, że rolnik, który zajmuje się hodowlą, nie może zwierząt głodzić czy dręczyć. Ale zwierzę nigdy nie może być podmiotem praw. Pojęcie »prawa zwierząt« nie istnieje”.

¹ *Kontrola szkolnych podręczników. Wiceszef MEN: pojęcie "prawa zwierząt" nie istnieje, to ideologia*, 31.03.2021, <https://wiadomosci.onet.pl/kraj/kontrola-szkolnych-podrecznikow-wiceszef-men-pojecie-prawa-zwierzat-nie-istnieje-to/tpmzv2f> (dostęp w dniu 08.04.2021).

Zdaniem Rzecznika Praw Obywatelskich powyższa wypowiedź Pana Ministra może stać w sprzeczności z celami edukacji wczesnoszkolnej, zawartymi w rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz. U. poz. 356 ze zm.), szczególnie w zakresie edukacji przyrodniczej oraz rozwoju emocjonalnego uczniów. W szczególności wypowiedź Pana Ministra może być odebrana jako kwestionowanie wartości, jaką jest wychowywanie dzieci i młodzieży w duchu odpowiedzialności i dbałości o dobrostan środowiska naturalnego, w tym edukowanie ich o systemie ochrony zwierząt w Polsce.

Za nieuzasadnione Rzecznik uznaje stwierdzenie Pana Ministra, zgodnie z którym pojęcie „praw zwierząt” nie występuje w nauce prawa i jest „związane ze sferą wyobrażeń ideologicznych”. Pojęcie „praw zwierząt”, chociaż nie jest wskazane wprost w obowiązujących w Polsce aktach normatywnych, w tym w ustawie z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt (Dz. U. z 2020 r. poz. 638), obecne jest zarówno w zagranicznej, jak i polskiej literaturze prawniczej. Dyskusja dotycząca tego, czy zwierzęta mogą być podmiotem przysługujących im praw, pozostaje w szczególności w sferze zainteresowania filozofii prawa i jako odrębne zagadnienie naukowe doczekało się, również w Polsce, wielu opracowań². Wśród najnowszych analiz można wymienić m.in. publikacje znawcy tematu Profesora Tomasza Pietrzykowskiego, czy niedawno wydaną książkę „Prawa zwierząt. Praktyczny przewodnik” mec. Karoliny Kuszlewicz (Warszawa 2019). Termin „prawa zwierząt” jest używany na wydziałach polskich uczelni. Jeden ze specjalistycznych kursów przedmiotowych na Wydziale Prawa Uniwersytetu w

² J. Białocerkiewicz, *Status prawny zwierząt. Prawa zwierząt czy prawna ochrona zwierząt*, Toruń 2005., T. Pietrzykowski T., *Spór o prawa zwierząt*, Katowice 2007, T. Gardocka, A. Gruszczyńska, (red.), *Status zwierzęcia. Zagadnienia filozoficzne i prawne*, Toruń 2012, A. Elżanowski, T. Pietrzykowski, *Zwierzęta jako nieosobowe podmioty prawa*, „Forum Prawnicze” 2013/1, D. Probuca, *Filozoficzne podstawy idei praw zwierząt*, Kraków 2013, T. Pietrzykowski, *Problem podmiotowości prawnej zwierząt z perspektywy filozofii prawa*, „Przegląd Filozoficzny” 2015, nr 2 (94)

Białymstoku nosi nazwę „Ochrona praw zwierząt”³. Wydział „Artes Liberales” Uniwersytetu Warszawskiego prowadzi przedmiot „Akty prawne dotyczące zwierząt”⁴, zaś Pracownia Pytań Granicznych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza - „Prawa człowieka. Prawa zwierząt?”⁵. Standardy prawnej ochrony zwierząt są tematem konferencji naukowych, podczas których eksperci posługują się kwestionowanym terminem⁶. Należy także zauważyć działalność międzynarodowych organizacji zajmujących się ochroną zwierząt, które od lat podejmują starania o prawne uregulowane kwestii praw zwierząt⁷.

Niezależnie od długiego już i bogatego dyskursu naukowego dotyczącego statusu prawnego zwierząt, którego rozstrzygnięcie nie należy do kompetencji Rzecznika Praw Obywatelskich, wskazać trzeba, że obecne ujęcie tematu, w ocenie Rzecznika, może w pozytywny sposób przyczyniać się do ukazywania dzieciom, że zwierzęta są istotami odczuwającymi ból i cierpienie, przez co nie można ich krzywdzić. Zgodnie z podstawą programową, w zakresie emocjonalnego obszaru rozwoju, uczeń powinien osiągnąć m. in. „umiejętność rozumienia odczuć zwierząt, wyrażania tych stanów za pomocą wypowiedzi ustnych i pisemnych oraz różnorodnych artystycznych form wyrazu”. Operowanie pojęciem „praw zwierząt” może także pomagać realizować cele edukacji przyrodniczej, jakimi są chronienie przyrody przez ucznia oraz zdobycie wiedzy w zakresie opieki nad zwierzętami domowymi, hodowlanymi i innymi⁸.

³ Informacje ogólne o przedmiocie „Ochrona Praw Zwierząt”, Wydział Prawa Uniwersytetu w Białymstoku [https://usosweb.uwb.edu.pl/kontroler.php?_action=actionx:katalog2/przedmioty/pokazPrzedmiot\(prz_kod:370-PS5-4PSPEM\)](https://usosweb.uwb.edu.pl/kontroler.php?_action=actionx:katalog2/przedmioty/pokazPrzedmiot(prz_kod:370-PS5-4PSPEM)) (dostęp w dniu 08.04.2021).

⁴ Informacje ogólne o przedmiocie „Akty prawne dotyczące zwierząt”, Wydział „Artes Liberales” Uniwersytetu Warszawskiego, https://usosweb.uw.edu.pl/kontroler.php?_action=katalog2/przedmioty/pokazPrzedmiot&prz_kod=3700-WYK28-AZ&callback=g_110e77c8 (dostęp w dniu 08.04.2021).

⁵ Informacje ogólne o przedmiocie „Prawa człowieka. Prawa zwierząt?”, Pracownia Pytań Granicznych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza https://usosweb.amu.edu.pl/kontroler.php?_action=katalog2/jednostki/pokazJednostke&kod=3010000000 (dostęp w dniu 08.04.2021).

⁶ Konferencja o prawnej ochronie zwierząt na UMCS w Lublinie, 18.10.2019, <https://www.otwarteklatki.pl/blog/konferencja-o-prawnej-ochronie-zwierzat-na-umcs-w-lublinie> (dostęp w dniu 08.04.2021).

⁷ *Rights of Human and Nonhuman Animals: Complementing the Universal Declaration of Human Rights*, 10.12.2018, <https://www.cambridge.org/core/journals/american-journal-of-international-law/article/rights-of-human-and-nonhuman-animals-complementing-the-universal-declaration-of-human-rights/A6B40082E6715606414ACB08504BF857> (dostęp w dniu 08.04.2021).

⁸ Zał. 2 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla

Za niepokojące należy uznać nadużywanie w tym zakresie pojęcia „ideologii”. Trzeba zgodzić się z opinią, że szkoła nie powinna być miejscem ideologicznej indoktrynacji, jednak należy też uznać, iż treść podstawy programowej kształcenia ogólnego powinna być wolna od indywidualnych uprzedzeń jej autorów. Możemy zaobserwować coraz częstsze działania dzieci i młodzieży, zorientowane na ochronę środowiska, w tym zwierząt, a także rosnącą świadomość społeczną w zakresie zagrożeń wywołanych zmianami klimatycznymi. Wypowiedź Pana Ministra może być odebrana jako próba podważenia zasadności takich działań oraz może sugerować, że różnorodne organizacje pozarządowe czy też ruchy działające na rzecz ochrony zwierząt, powiązane są ze szkodliwą i groźną dla dzieci i młodzieży, „ideologią”.

Mając na uwadze powyższe, działając w oparciu o art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. *o Rzeczniku Praw Obywatelskich* (Dz. U. z 2020 r. poz. 627), zwracam się do Pana Ministra z uprzejmą prośbą o udzielenie Rzecznikowi wyjaśnień w niniejszej sprawie oraz informację o obecnym stanie weryfikacji szkolnych podręczników.

Z poważaniem

Stanisław Trociuk

Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich

/-podpisano elektronicznie/